

SELÇUKLU KÜLTÜR
VE MEDENİYETİ UYGULAMA
VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

**SELÇUKLU MEDENİYETİ ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
(SEMA)**

**JOURNAL OF SELJUK CIVILIZATIONAL STUDIES
(JSCS)**

YIL: 2016 SAYI: 1 ISSN: 2548-0367

Konya, 2016

DergiPark
AKADEMİK

**SÜLEYMAN ŞAH (I), RUKNE'D-DİN SÜLEYMAN ŞAH b.
KUTALMIŞ (Ö.479/1086)
-Anadolu (Türkiye) Selçuklu Devleti'nin Kurucusu ve
İlk Sultanı (1075-1086)-**

**Süleyman-Shah (I), Rukne'd-Din Süleyman-Shah b.
Kutalmış (479-1086)
-The founder and first Sultan of the Anatolian (Turkey)
Seljuk State (1075-1086)**

Mehmet Şeker¹

Öz

Selçuklu Tarihinin önemli simalarından biri olan Süleyman Şah'ın siyasi tarihi hakkında bazı bilinmeyenlerin bilinir hale getirilmesi gerekmektedir. İşte Süleyman Şah ile ilgili kaynaklarda geçen bilgilerden hareketle hem Suriye hem de Anadolu Türk tarihine katkıları incelemeye çalışılacaktır. Konya şehrinin fethedilmesinde Gevale Kalesi'nin alınması ve bunu izleyen süreçte Konya'ya hakimiyet gerçekleşmiştir. Süleyman Şah bu kadarla yetinmeyerek İznik'e kadar fetihlerini genişletmiştir. Böylece Anadolu dışından göçle gelen Türkmen kitleleriyle nüfus ihtiyacı temin edilmiş ve vatanlaşmanın yolu açılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Selçuklu, Süleyman Şah, İznik, Konya

Summary

Some unknowns about the political history of the Süleyman Shah, one of the important figures of the Seljuk history, need to be made known. Moving information gained from the sources which are belong to Süleyman Shah will be tried to investigate of the cont-

¹ Prof. Dr. Uşak Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi Öğretim Üyesi

ributes to the history of Syria and Anatolia Turk. After capturing of the Gevale Castle, Konya was dominated. This seen insufficient by Suleyman Shah, who continued his conquests to Iznik. Thus, the population need was met with the Turkmen groups who came from outside of Anatolia and the way of being a homeland has been opened.

Keywords: Seljuk, Süleyman Shah, Iznik, Konya

Selçukluların atası sayılan Selçuk Bey'in torunu Kutalmış'ın oğlu olan Süleyman Şah hakkında kaynaklarda çok az bilgi vardır. Bu bilgilerden bir kısmı çelişkili, bir kısmı hatalı ve müphem olduğundan onun şahsiyeti, siyasi kimliği ve faaliyetleri ile Anadolu (Türkiye) Selçuklu Devleti'nin kuruluşu hakkındaki tartışmalar bugün bile ilgililerini uğraştırmaktadır. Hatta bu devletin kuruluşunda başkent olarak Konya mı, yoksa Iznik mi kabul edilecektir? Ya da Süleyman Şah'a sultan unvanı verildi ise, bu unvan Melikşah tarafından tasdik edilmiş midir? Melikşah adına Anadolu'da fetihleri sürdüren Türk Bey ve komutanları arasında Süleyman Şah'ın konumu nedir? gibi birçok soruyu cevaplandırmak için kaynaklar hâlâ yeterli görünmemektedir. Bu konular, Süleyman Şah'ın hayatı ve faaliyetleri, vefatına kadar Anadolu'nun özellikle orta ve batı bölgelerinde yürüttüğü fetih hareketleri, ölümüne kadar Anadolu'da sağladığı siyasî birlik ve Bizanslılarla ilişkileri Türk tarihinin çok önemli sayfalarını teşkil ettiğinden bu konularda yapılan araştırmalar önem arz etmektedir.

Kutalmışoğullarının Anadolu'ya gelişleri hakkında muhtelif rivayetler nakledilmektedir. Bunlardan birine göre, Kutalmış'ın 1064'te Sultan Alp Arslan'a karşı mücadelesini kaybedip ölmesi üzerine Sultan onun çocuklarını esir almıştı. Bunların hayatına da son vermek istediğini ifade ederek veziri Nizâmülmülk ile istişarede bulunan Alp Arslan, vezirinin hânedan üyelerinin idam edilmesinin uğursuzluk getireceğini ve devletin bekâsını olumsuz yönde etkileyeceğini belirtmesi üzerine bu düşüncesinden vazgeçmişti. Bu

durumda onların, yeniden isyan edebilecekleri endişesiyle Bizans hudutlarına sürgüne gönderilmelerine karar verildiği ve Kutalmışoğullarının Diyarbekir-Urfa yöresine ve Birecik taraflarına gönderildikleri ileri sürülmektedir.²

Bir başka rivayette Kutalmışoğlu Süleyman'ın, Malazgirt zaferini kazanan Alp Arslan tarafından Anadolu'nun fethine görevlendirilen kumandanlar arasında yer aldığı hatta ona iktâ olarak fethedilen bölgelerin tahsis olunduğu belirtilmektedir. Bu farklı görüşlere rağmen, bazı araştırmalarda ortaya konulduğu gibi Süleyman ve kardeşleri, Alp Arslan zamanında ne Anadolu'da ne de Suriye'de bulunmuşlardır. Zira Alp Arslan'ın kardeşi Kavurt ve diğer Selçuklu şehzadelerinden el-Basan'ın isyanlarının ardından, onlara mensup Yabgulu (Yavgılı/Nâvkiyye) Türkmenleri³ Anadolu ve Suriye'ye kaçtıkları halde Süleyman ve kardeşlerinin bu bölgede bulunmadıkları daha sonraki gelişmelerden anlaşılmaktadır. Bu gelişme, bölgede fetihlere devam eden Atsız ile diğer Oğuz beylerinin yönetiminde bulunan Türkmen kitlelerinden bir bölümünün kendisine bağlı olduğu Şöklü'nin bir arayış içine girerek Kutalmışoğullarından birini kendi başlarına geçmek üzere davet etmiş olmasıdır.⁴

Bu arada Şöklü, Fatımiler idaresindeki Akkâ'yı ele geçirmişti. Buna güvenerek Atsız'dan ayrılıp bir beylik kurmak niyeti taşıyordu. Bu amaçla Kutalmışoğullarından birini, muhtemelen Süleyman Şah'ın kardeşi Alp İlig'i davet ederek; kendisine Selçuklu hanedanına mensup olduğu için tabi olup itaat edeceğini bildirmişti. Atsız, sultanın ailesinden olmadığı için ona tabi olmayacağını, eğer Atsız'ı yenebilirlerse Fâtımilerin de kendilerine destek vereceklerini, böylece Suriye ve Filistin'de hâkimiyet kurabileceklerini söyle-

² Osman Turan, "Süleyman Şah I", *İslam Ansiklopedisi(İA)*, XI, s.201-202.

³ Bu konuda bkz. Ali Sevim, Makaleler II, Ankara 2005. Ayrıca Nâvekiyye Türkmenleri hakkında ayrıntılı bilgi için yine aynı yazarın, "Nâvekiyye Türkmenleri Sorunu", Erdem Der., Aydın Sayılı özel sayısı, II, IX, S.26'da başvurulabilir.

⁴ Osman Turan, *İA*, XI, s.202

mişti. İşte bu davet üzerine Kutalmışoğlu, kardeşi Devlet (Dolat) ve amcaları Resul Tigin'in bir oğlu ile birlikte Taberiye'ye giderek Şöklü'yle birleşti ve Fâtîmi Devletine tabi olduklarını ilan ettiler. Bunu işiten Atsız, harekete geçti ve Şöklü ile müttefiklerini Taberiye'de mağlup ederek, esir aldığı Şöklü'yü ve oğlunu öldürttüğü gibi, Kutalmışoğullarını da esir olarak muhafaza etti (Temmuz 1075). Durumu öğrenen Süleyman Şah, Suriye bölgesine gelerek Halep'i kuşattı. Halep Emiri Mirdâsiler'den Nasr b. Mahmud, Süleyman Şah'la başa çıkamayacağını anlayınca ona, kendisinin sultanın nâibi olduğunu bildirerek, sultana bağlı ise kendisine bir miktar mal ve para vermeyi teklif etti. Bunun üzerine Süleyman Şah Halep'i kuşatmayı kaldırarak daha güneye indi ve Selimiye'de karargâh kurup Emir Atsız'a, kardeşleri ile amcasının oğlunun kendisine iade edilmesini isteyen bir haber gönderdi. Ancak Atsız, Süleyman'ın bu isteğine olumlu cevap vermedi. Kardeşleri ile amcasının oğlunun durumlarını Sultan Melikşah'a arz ettiğini ondan gelecek emire göre hareket edeceğini bildirdi. Nitekim Melikşah onların Bağdat'ta bulunan Aytekin Süleymaniye'ye gönderilmesini emrettiği için o da Kutalmışoğullarını oraya gönderdi. Oradan da Isfahan'a yollandılar. Bu durumda Süleyman Şah onlarla ilgili yapılabilecek bir şeyi olmadığı için bulunduğu bölgeden kuzeye yönelerek Bizans idaresindeki Antakya'yı kuşatan Vali Isaakies Komnenos ile 20.000 dinar karşılığında anlaşarak kuşatmayı kaldırdı. Bu arada Atsız'a yardıma gelmekte olan atlı üç bin Türkmen'in yolunu keserek, mallarını yağmalayıp tekrar Antakya bölgesine döndü. Bu arada Melikşah adına Anadolu'da askeri faaliyetler yürüten Artuk Bey'in Melikşah tarafından merkeze çağrılmış olması Kutalmışoğulları adına bir fırsata dönüştü. Zira Suriye bölgesinde Atsız'ın gücü ve kudreti karşısında kendileri için uygun bir ortam bulamayacaklarını anlayan Mansur ile Süleyman Şah bölgedeki faaliyetlerini, Anadolu ortalarına kaydırmayı ve bu bölgeye gelmiş olan Yabgulu Türkmenlerinin başına geçerek mutlak bir hâkimiyet kurmayı düşünmüşlerdi. Süleyman Şah'ın bu dönemde Anadolu'ya gelmeden önce nerelerde faaliyet-

lerde bulunduğu tam olarak bilinmemektedir. Onun Antakya önlelerinden ayrılıp Anadolu'nun içlerine doğru yürüyüşünü sürdürürken Konya'ya geldiği, bu şehri Mârtâvkûstâ'dan ve Takkeli dağın üstünde kurulmuş olan Gevale (Gevele/Kevele) kalesini de Romanus Mâkri'den almış (yaklaşık 1075) olduğu tahmin edilmektedir.⁵ Onun bu başarısıyla, bu tarihte Konya'da Anadolu (Türkiye) Selçuklu Devleti'nin, daha sonraları Konya Selçukluları olarak da anılacak olan bu devletin devlet olma yolunda temelini atmış; bir bakıma sahip oldukları gücü fark ederek âdeta kendileri adına güven tazelemiş oldukları söylenebilir.

Orta Anadolu'daki akınlarına devam ederek Marmara bölgesi yönüne hareket eden Süleyman Şah İznik'i fethedince, burayı temellerini atmakta olduğu devletin başkenti olarak seçmişti. *Azimi* tarihinde Süleyman Şah'ın İznik'i, Konya ile aynı yılda 467/1075'de ele geçirdiği kaydı yer almıştır.⁶ O yüzden bazı tarihçiler Türkiye Selçuklu Devleti'nin kuruluş yılı olarak bu tarihi, bazı tarihçiler ise Türkiye Selçuklularının 1078-1081 yılları arasında kurulduğu görüşünü benimsemişlerdir.⁷ Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah, İznik'in fethi ile elde ettiği bu başarı sebebiyle amcazadesi Süleyman Şah'a bir menşur göndermiş olması, onların faaliyetlerinin meşru sayıldığıнын resmî göstergesi olarak kabul edilebilir. Ayrıca Abbasî halifesi Kâim-Biemrillah'ın ona hem hil'at, hem de "Nâsıruddevle, Ebu'l Fevâris Ruknüddîn" unvan ve lakaplarını hâvi bir ferman göndermiş olması da İslâm-Türk devlet anlayışı bakımından önem arz etmektedir. Bizans müelliflerinin Süleyman Şah'ın 1078 yılında İznik'te hâkim olduğunu belirtmiş oldukları dikkate alınırca, İz-

⁵ Osman Turan, *İA.*, XI,206; *Anonim Selçukname* (Yay. Haz.; F. Nafiz Uzluk), Ankara 1952, s.23.

⁶ Ali Sevim, "Süleyman Şah I", *TDVİA*, C.38, İstanbul 2010, s. 104.

⁷ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, İstanbul 1969, s.213-218; aynı yazar, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1971, s.55; İbrahim Kafesoğlu, "Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu", *İÜTED*, Sayı:10-11, İstanbul 1981,s.1-28.

nik'in bu tarihten önce onun eline geçmiş olduğunu ve İslâm kaynaklarının verdiği bilgilerin doğruluğunu kabul etmek gerekir.

Süleyman Şah'ın 1075 yılında İznik'i ele geçirmesinden sonra artık komşusu olduğu Bizans'ın iç işleri ile de ilgilenmeye başladığı görülür. Bu sıralarda Bizans'ta devam etmekte olan siyasi buhrandan yararlanarak hızla devletini genişleten Süleyman Şah, gelişen olayları kendi lehine çevirmesini bilmiştir.⁸ Bunun sonucunda Süleyman Şah dolayısıyla Türkler, hâkimiyetlerini Karadeniz, Marmara ve Akdeniz sahilleri dâhil, Anadolu'nun her tarafına yayma imkânı bulmuşlardır. Süleyman Şah'ın kurduğu bu devlet sâyesinde Anadolu'ya önceden gelmiş olan Türkmenler onun etrafında toplanmışlar, ayrıca bu başarıyı haber alan Türkistan ile İran bölgesindeki Türkmenlerin de batıya, Anadolu'ya göçleri artarak devam etmiştir. Nitekim 1080 yılında Azerbaycan'dan Anadolu'ya çok büyük bir Türk göçünün olduğu bilinmektedir.⁹ Süleyman Şah'ın kurduğu devlet ve kazandığı başarılar, Anadolu'da Türk nüfusunun artmasını sağladığı gibi, Bizans'ta devam eden kötü yönetim ve ardı arkası kesilmeyen isyanlar ve savaşlar sebebiyle perişan duruma düşen yerli halkın da; Süleyman Şah'ın yönetimini tercih etmeleri Türkiye Selçuklu Devleti'ni sağlam bir temele dayandırmıştır. Bu arada "Bizans'ın takip ettiği Ortodokslaştırma ve Rumlaştırma siyaseti de Ermenileri, Süryanileri, Rafizî (Hristiyan) mezheplerinde bulunan yerli halkları ve Pavlakîleri (Pauliciens, A. Bayalika) de bu devlete düşman etmiş ve Selçuklulara yaklaştırmıştır"¹⁰

Sultan Melikşah'ın hem büyük Türkmen kitlelerinin, hem de yerli halkın destekleri sayesinde Anadolu'da bir devlet kurmayı başaran Kutalmışoğullarını itaat altına almak maksadıyla Emir Porsuk'u Anadolu'ya gönderdiğine dair rivayetlere rastlanmaktadır. Bu rivayetlerden birine göre; Melikşah Porsuk'u Anadolu'ya, Rumları

⁸ Osman Turan, *İA*, XI, s.106.

⁹ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi*, s. 212.

¹⁰ Osman Turan, *İA*, XI, s.207.

sıkıştırarak imparatoru da yıllık vergiye bağlamak suretiyle; Konya, Aksaray, Kayseri ve bütün Anadolu (Rum) beldelerini alarak Kutalmış oğlu Süleyman'ı da Rum'a melik yapmış ve Antakya'yı da alıp kendisine teslim etmiştir. Bu arada kardeşi Tutuş'u da Suriye (Şam)'ye göndererek Mısır ve Kuzey Afrika'yı fethetmesini emretmiştir.¹¹ Bir başka rivayette de; "Kutalmış ölünce oğlu Mansur, Rum'a gitti ve çok yerler fethetti. Melikşah tahta çıkınca Emir Porsuk'u Rum'a (Anadolu) gönderdi. O Emir Mansur'u öldürdüğü zaman kardeşi Süleyman küçük idi. O da Türkmenlerin iltihakıyla çok yerler aldı." ifadelerinde Kutalmışoğullarına karşı Melikşah'ın Porsuk'u gönderdiği teyit edilmektedir.¹² Yine başka bir müellif de Melikşah'ın Kutalmışoğullarını itaat altına almak maksadıyla 1078 yılında Emir Porsuk'u Anadolu'ya gönderdiğini, bu sırada İstanbul'a sığınmış bulunan Mansur'u İmparator N. Botaniates'ten istediğini kaydetmiştir. Bu arada Porsuk ile Mansur arasında bir savaşın vuku bulunduğu ve iki taraftan da çok kayıp verildiği, Porsuk'un bir hile ile Mansur'u bertaraf ederek durumu sultana haber verdiği bildirilmektedir. Neticede Mansur'un ortadan kaldırılması üzerine Türkmenlerin Kutalmış'ın diğer oğlu Süleyman'a iltihak ettikleri ileri sürülmektedir¹³Bu rivayetlerden Mansur ile Süleyman'ın bu sırada Bizans İmparatoru ile ittifak halinde oldukları anlaşılmaktadır. Zira Melikşah ile eski İmparator Mihael arasındaki görüşmelerin yeni imparator ve müttefiklerine karşı bir anlaşma ile sonuçlandığı tahmin edilirse, Kutalmışoğullarının da bundan dolayı İmparator Bataniates tarafını tutmayı yeğledikleri düşünülebilir.

Porsuk'un 1078 yılındaki girişiminin ardından Süleyman'ın daha güçlendiği 1081'de Bizans'la yaptığı bir anlaşma ortaya koymaktadır. Bu anlaşma ile Süleyman Şah İstanbul hudutlarını bo-

¹¹ Bëndari, *Zübdetü'n-Nusra*, nşr. Th. Houtsma, s.55-70; Sadruddin el-Hüseynî, s.71-72; Osman Turan, *Türkiye*, s.57.

¹² Cenâbi, *el-Eylemü'z-Zahir*, Ayasofya Nu:3033, v. 470'dan naklen Osman Turan, *Türkiye*, s.58.

¹³ *Ebu'l-Ferec Tarihi*, I, Ankara, 1987, s.329; Osman Turan, *Türkiye*, s.58.

şaltmakla beraber, daha büyük bir güç elde etmiş oluyordu. Başlangıçta geleceği belirsiz ve muhatap kabul edilmeyen bir yönetimin başında bulunan Süleyman'ın bu anlaşma ile hukukî bir meşrûiyet elde ettiği görülmektedir. Dönemin müelliflerinden, aynı zamanda imparatorun kızı olan Anna Komnena, Süleyman Şah'ın İznik'i başkent yaptığını, kendisine İmparator anlamına gelen "Sultan" denildiğini ve sürekli olarak farklı bölgelere akıncılar göndererek çevresindeki komşu ülkeleri tehdit ettiğini daha o zamanlar eserinde kaydetmiş olması dikkat çekicidir.¹⁴ Hatta Süryani Mihael; "Süleyman İznik ve İzmit şehirlerini alarak oralarda hüküm sürdü. Bütün memleket Türklerle doldu. Bunu öğrenen Bağdad halifesi ona sancak ve diğer şeyler (yani hâkimiyet alametleri) gönderip onu taçlandırdı ve Sultan ilan etti. Böylece Türklerin, Türkistan (Margiana) dışında, biri Horasan'da ve öteki de Roma (Anadolu) ülkesinde olmak üzere iki hükümdarı oldu" demek suretiyle Süleyman Şah'a sultan unvanının bizzat halife tarafından verildiğini ya da halifenin fiilî durumu tasdik etmek zorunda kaldığını belirtir. Anna Komnena, eserinin bir başka yerinde de, Süleyman Şah'ın Antakya seferine çıkmadan önce; sultan unvanını almış olduğunu kaydeder.¹⁵ Bütün bu kayıtlar, Süleyman Şah'ın ister melik, ister sultan unvanı ile olsun İznik'in başkent olduğu bir devleti yönettiğini göstermektedir. Süleyman Şah ve Alexis arasında varılan anlaşmaya göre, İstanbul'da Maltepe'nin batı kısmı ile Kartal sınırını teşkil eden Drakon çayı iki devlet arasında hudut kabul edilmiştir. Bundan Süleyman'ın Marmara denizi kıyılarına kadar bütün Anadolu'ya fiilen hâkim olduğunu Bizanslılara kabul ettirdiği anlaşılmaktadır.

Süleyman Şah'ın Anadolu'nun batısıyla olduğu kadar doğusuyla da ilgilendiği görülmektedir. Nitekim 1082-1083 yılında Güneydoğu Anadolu bölgesinde bir Ermeni prensliği kurmuş olan

¹⁴ Anna Komnena, *Alexiade*, (Bilge Umar) İstanbul, 1996, XI/1, s.124; Osman Turan, *Türkiye*, s.62; Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu da Türkler*, trc. Yıldız Moran, İstanbul 1979, s.91.

¹⁵ Süryani Mihael, *Chronique III*, s.172'den Osman Turan, *Türkiye*, s.63; *Alexiade*, s.194.

Filaretos hâkimiyet alanını gittikçe genişletmiş ve prensliğinin sınırları Harput'tan Kilikya'ya kadar uzanmıştı. Hatta Süleyman Şah'ın hâkimiyetini bu bölgelere yaymasından korkarak Melikşah'a yaklaşmış ona hâkimiyetini tasdik ettirmek amacıyla kendisinin Müslüman olduğunu bildirme ihtiyacı duyuyordu. Bu Ermeni prensliğinin Türkiye Selçuklularının doğusunda güçlenmesi ve Melikşah'ın desteğini de elde etmiş olması Süleyman Şah tarafından endişe ile takip edilmekteydi. Bu sebeple onun Çukurova bölgesine bir sefer düzenleyerek Tarsus, Adana, Misis, Aynizerbâ ve bütün Kilikya beldelelerini hâkimiyeti altına aldığı görülmektedir. Hatta Süleyman Şah'ın Tarsus'u fethinin hemen akabinde Trablusşam hâkimi, Şii Kadı Celâlül-mülk Ebu'l-Hasan Ali b. Ammar'a bir elçi göndererek ondan yeni fethettiği şehirler için kadı ve hatip talep etmesi Melikşah'a karşı yeni bir politika geliştirmek istediğini göstermektedir. Ayrıca Süleyman Şah bu şehir ve kalelere vali ve kumandanlar da tayin etmiş bulunmaktadır.¹⁶

Başta Antakya olmak üzere, idaresi altındaki şehirlerde halka ve askerlere çok kötü davranan Ermeni prensi Filaretos, baskı ve zulmü gittikçe artırmaktaydı. Hatta oğlu Barsama'yı bile hapse atmaktan kaçınmamıştı. Filaretos'un bir düğüne katılmak üzere Urfa'ya gidişini fırsat bilen şehrin şahne (askeri vali)si olan İsmail, Barsama'yı hapisten çıkararak onunla babası aleyhine ve Antakya'nın Süleyman Şah'a teslimi hususunda işbirliği yapmak üzere anlaştı. Hemen gizlice ve süratle bir özel mektup göndererek Süleyman Şah'ı Antakya'ya davet ettiler. Bu davet üzerine Süleyman Şah derhal harekete geçti. Rivayete göre, Süleyman Şah ordusuyla birlikte İznik'ten Antakya'ya cebrî bir yürüyüşle geceleri yürüyüp gündüzleri dinlenmek suretiyle on iki günde ulaştı. Birdenbire Antakya surları önünde görüldü (12 Aralık 1084) ve şehre girdi. Bu esnada halkın karşı koymadığı ancak Filaretos'un askerlerinin iç kaleye çekildikleri görüldü. Onların da yaklaşık bir ay sonra (10

¹⁶ Osman Turan, *Türkiye*, s.68-69.

Ocak 1085) dirençleri kırılarak kale ele geçirildi. Böylece hem Antakya'yı hem de kaleyi fetheden Süleyman Şah, Rumların ardından Ermeni Filaretos'un eline geçen, Hristiyanlık tarihi bakımından çok önemli bir konuma sahip olan Antakya'ya yaklaşık yüz on beş yıl sonra tekrar Müslümanların hâkimiyetini sağlamış oldu. Askerlerin şehir halkına iyi davranmalarını ve onların evlerine girmemelerini emreden Süleyman Şah, fetih alâmeti olarak Kavasyana (Kasiyan, Mar Gassianus) kilisesini camiye çevirerek Cuma günü kalabalık bir cemaatle Cuma namazını kıldı (17 Aralık 1084). Bu namaz vesilesi ile yüz on müezzinin okuduğu ezanla da fetih ilan edildi. Antakya'nın fethini Sultan Melikşah'a bildiren Süleyman Şah böylece Sultan'a bu fethi kendisi adına yaptığını da belirtmiş oluyordu. Antakya'nın fethine çok sevinen Sultan Melikşah, bu haberi her tarafa duyurmuş, müjde davulları çaldırmış, Isfahan halkı da fethi kutlamıştır. Dönemin şairleri de, bu fetih münasebetiyle Sultan Melikşah adına kasideler yazmışlardır. Fethin gerçekleştirilmesinin ardından halka iyi davranılması ve adaletin gözetilmesi yanında halkın isteği üzerine Antakya'da Meryem Ana ve Aziz Circis adlarına iki kilisenin yapımına da izin verilmiştir. Önceleri Bizanslıların, ardından da Filaretos'un zulüm ve baskılarından bıkan şehrin Ermeni ve Süryani halkı, bu fethi memnun olmuşlardır. Hatta uzun süreden beri istila ve baskı altında bulunan Halep'in Hârim ve Dulûk bölgeleri de kendiliklerinden Süleyman Şah'ın idaresine geçmişlerdir.

Süleyman Şah'ın Antakya'yı fethetmesi hem Halep Emiri Şerefüddeve Müslim'in hem de Melikşah'ın kardeşi Şam Meliki olan Tutuş'un dikkatlerini üzerine çektiği görülmektedir. Bu sebeple önce Şerefüddeve Müslim ile Halep ve Antakya arasında Kurzahil mevkiinde 20 Haziran 1085'te vuku bulan savaşta Süleyman Şah Şerefüddeve'yi bozguna uğrattığı gibi kendisini de öldürerek Halep şehri kapısının önüne defnedilmiştir. Antakya'nın fethinden ve Şerefüddeve'nin de ortadan kaldırılmasından sonra da Halep'in kuşatılmış olması Süleyman Şah ile Tutuş'u karşı karşıya getirmiştir. Yaklaşık bir yıl sonra Halep'e üç mil uzaklıkta bulunan Aynüseylem

yöresinde Tutuş'la tutuştuğu savaşı kaybeden Süleyman Şah'ın ya savaş meydanında şehit olduğu ya da uzaklaştıktan sonra ümitsiz bir ruh haliyle bıçağını kendi kalbine saplayarak intihar ettiğini kaynaklar kaydetmektedir (4 Haziran 1086).¹⁷ Cesedinin Halep kapısında toprağa verildiği kaydedilmektedir. Bu arada Süleyman Şah'ın mezarının Caber Kalesi'nde olduğuna dair görüşler ihtiyatla karşılanmalıdır. Bu sonuç Süleyman Şah'ın Marmara sahillerinden Antakya'ya kadar uzanan hakimiyetinin Şam bölgesine genişleme emareleri göstermesi sebebiyle Büyük Selçuklular veya tâbîleri ile Anadolu (Türkiye) Selçuklularının bir rekabet ve çatışma ortamına girmiş olduklarını ortaya koymaktadır. Bu çatışmanın taraflarından biri olarak Süleyman Şah'ın ölümüyle sonuçlanmış olması her ne kadar Anadolu'da tesis edilmiş olan birliğin başsız kalmasına yani yüksek otorite boşluğuna yol açmışsa da bu durumun uzun sürmediği görülmüştür. Ancak Süleyman Şah, Anadolu'yu neredeyse batısından doğusuna kadar fethetmek suretiyle, bölgenin Türk yurdu olmasının yolunu açmış ve böylece bundan sonraki gelişmelere zemin hazırlayarak; Türk tarihinde "Anadolu Türklerinin en büyük ve en muhterem babası"¹⁸ olma şerefini kazanmıştır.

KAYNAKÇA

- Anna Komnena, *Alexiade*, (Çev.:Bilge Umar) İstanbul, 1996.
Anonim *Selçukname* (Yay. Haz.; F. Nafiz Uzluk), Ankara, 1952.
Bündari, *Zübdetü'n-Nusra*, (nşr. Th. Houtsma), Leiden, 1889.
CAHEN, Claude, *Osmanlılardan Önce Anadolu da Türkler*, (trc. Yıldız Moran), İstanbul, 1979.
Cenâbi, *el-Eylemü'z-Zahir*, Ayasofya Nu:3033, v. 470.
Gregory Abû'l-Farac, *Abû'l-Farac Tarihi* (Türkçe Ter: Ömer Rıza DOĞRUL), Ankara, 1987, II. Baskı.

¹⁷ Osman Turan, *İA*, s.216; Aynı Yazar, *Türkiye*, s.74-76; Ali Sevim, *TDVİA*, s.105

¹⁸ Mükrimin Halil Yananç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, İstanbul 1994, s.128

Mehmet Şeker

KAFESOĞLU, İbrahim, "Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu",
İÜTED, Sayı:10-11, İstanbul, 1981.

Sadruddin ebu'l-Hasan Ali bin Nâsır bin Ali el-Hüseyinî, *Ahbârü'd-Devleti's-Selçukiyye*, (Haz. :Necati Lugal), Ankara, 1943.

SEVİM, Ali, Süleyman Şah I,TDV.İA, c.XXXVIII.

_____, "Nâvekiyye Türkmenleri Sorunu", Erdem Der., Aydın Sayılı özel sayısı, II, IX, S.26.

_____, Makaleler II, Ankara, 2005.

Süryani Mihael, *Chronique de Michel le Syrien, Patriarche Jacobite d'Antioche* (1166 1199), ed. and trans. J.B. Chabot, 3 vols. (I. 1899; II. 1901; III. 1905), by E. Leroux in Paris.

TURAN, Osman, "Süleyman Şah I", *İslam Ansiklopedisi*, c. XI.

_____, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*, İstanbul, 1969.

_____, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul, 1971.

YİNANÇ, Mükrimin Halil, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, İstanbul, 1994.